

**МОТИВАЦІЯ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
АГРОМЕЛІОРАТИВНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА УКРАЇНИ**

Л.Ф. Кожушко¹, Е.Г. Мороз²

У статті наведені основні проблеми функціонування та розвитку сфери агро меліоративного землеробства. Зокрема, автори акцентують увагу на зменшенні обсягів бюджетного фінансування підприємств даного сектора та на необхідності залучення додаткових інвестиційних фінансових ресурсів. Проаналізовано показники обсягів і вартості робіт з реконструкції меліоративних систем Рівненської області.

Розглядається поняття мотивації інвестиційної діяльності та наводиться у графічному вираженні загальна мотиваційна модель інвестиційного процесу. Деталізовані основні суб'єкти та об'єкти інвестиційного процесу меліоративного сектору водогосподарського комплексу.

Наводиться класифікація мотивів здійснення інвестиційної діяльності у сфері агро меліоративного землеробства, які можна поділити на економічні, екологічні та соціальні мотиви та мотиви здійснення інвестиційної діяльності вітчизняними та іноземними інвесторами.

Термін “мотивація екологічної інвестиційної діяльності” тісно пов'язаний із поняттям стимулювання екологічної інвестиційної діяльності. У зв'язку з цим запропоновано заходи щодо стимулювання залучення інвестицій у підприємства сфери агро меліоративного землеробства.

Меліорація земель є головним чинником інтенсифікації сільського господарства, важливою складовою забезпечення сталого виробництва сільськогосподарської продукції, особливо в роки з несприятливими погодно-кліматичними умовами.

Як складова природоохоронного комплексу України меліорація є надзвичайно актуальною, адже вона не зводиться тільки до процесів зрошення та осушення. Меліорація – це спосіб перетворення малоцінних, непридатних для сільськогосподарського використання земель в родючі та захист їх від посух, паводків, підтоплень, засолення тощо. Це також шлях до оздоровлення місцевості, покращання ландшафту та умов життєдіяльності людей на селі.

На частку меліорованих земель в Україні припадає 5,8 млн га, що становить 13,50% від загальної площі сільськогосподарських угідь, у тому числі 7,90% (або 3,3 млн га) - осушені землі. В той самий час меліоровані території забезпечували в докризові роки виробництво 20,00% продукції рослинництва (овочів – 60,00%, кормів – 28,00%, рису – 100,00%, льоноволокна – 36,00%, зерна – 12,50%). Сучасний стан меліорованих земель продовжує залишатися досить складним, оскільки агротехнічні та гідромеліоративні заходи (хімічна меліорація, дренаж, зрошення тощо) здійснюються на дуже обмеженій території [1, 2].

На сьогоднішньому етапі функціонування економіки основними проблемами розвитку меліоративної сфери є швидкі темпи морального та фізичного старіння меліоративних фондів, висока енерго – та матеріаломісткість меліоративних систем, порушення структури сівозмін, радіаційне та хімічне забруднення ґрунтів та водних ресурсів, підтоплення, заболочення та засолення меліорованих територій,

¹ Д-р техн. наук, професор, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне.

² Аспірант, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне.

зниження їх продуктивності, скорочення посівних площ найпродуктивніших культур, диспаритет цін на продукцію сільського господарства, втрата цілісності експлуатації систем у результаті розпаювання сільськогосподарських угідь тощо [3,4].

Усі наведені вище проблеми водогосподарсько-меліоративного комплексу викликані передусім кардинальною зміною інституційних умов у країні та значним зменшенням обсягів фінансування водогосподарських заходів, необхідних для забезпечення сталого функціонування і розвитку сфери агро-меліоративного землеробства. У зв'язку із нестачею бюджетного фінансування не здійснюються мінімально необхідні поточні та капітальні ремонти, відновлення та підтримання в належному технічному стані меліоративної техніки та іригаційно-осушувальної мережі. Внаслідок цього посилюються загрозливі тенденції, частина з яких набуває незворотного характеру.

Виходячи з цього, виникає необхідність вишукувати додаткові джерела інвестицій на розвиток і технічне переоснащення об'єктів водогосподарського комплексу. Разом з тим, як і в більшості розвинених країн, державна форма організації і самофінансування меліоративних робіт також повинна зберегтися.

З метою підвищення ролі меліоративних земель у продовольчому та ресурсному забезпеченні держави, зменшення залежності сільськогосподарського виробництва від несприятливих природно – кліматичних умов та створення екологічно безпечної експлуатації меліоративних систем прийнята “Комплексна програма розвитку меліоративної земель та поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушуваних угідь у 2001-2005 рр., та прогноз до 2010 року”. Програмою передбачено до 2010 року провести реконструкцію меліоративних систем на площі 780,00 тис. га. Станом на 01.01.2003 р. площі сільськогосподарських угідь, на яких необхідно підвищити технічний рівень гідромеліоративних систем, становлять 471,90 тис. га зрошуваних земель та 365,90 тис. га осушених земель. Проте протягом 2004 року жодної системи не було реконструйовано, хоча щорічний обсяг робіт з реконструкції повинен бути не менше 5,00% від площі меліорованих земель, що дозволило б протягом 20 років відновити діючі гідромеліоративні системи. Для здійснення обсягів робіт з покращання меліоративної мережі в цілому по Україні необхідно щорічно витратити 1,00 – 1,20 млрд грн [5,6].

Для відновлення функціонування меліоративної мережі та подальшої підтримки її в технічно справному стані пропонується використовувати, крім бюджетних надходжень, кошти сільгоспвиробників, виділення яких, за експертними оцінками, для них не завжди є обґрунтованим та мотивованим. оскільки дані суб'єкти підприємницької діяльності вважають, що меліоративна система повинна підтримуватися за рахунок бюджетних асигнувань.

Тому метою даної роботи є формування мотиваційного інструментарію екологічної інвестиційної діяльності у сфері агро-меліоративного землеробства, оскільки на сьогодні це питання є надзвичайно актуальним, адже мотивація є першою стадією інвестиційного процесу.

Проблеми мотивації інвестиційної діяльності у своїх працях розвивають М.К. Баскова, І.В. Анохов, А.П. Гайдуцький, І.О. Іващук, Ю.Є. Петруня, Т.В. Майорова. А у водогосподарському комплексі питання мотивації Інвестиційної діяльності розглядають А. М. Хвесик, В.А. Голян, Р.М. Костюкевич та ін.

Питання мотивації інвестиційної діяльності є надзвичайно актуальним, оскільки багато авторів вважають мотивацію першою стадією інвестиційного процесу.

Мотиваційний механізм підприємництва розглядається як внутрішнє чи зовнішнє спонукання економічного суб'єкта до діяльності з метою досягнення певних цілей; інтерес до певної діяльності та способи його ініціювання, спонукання [7].

Отже, мотивація інвестиційної діяльності – це ті важелі, що спонукають економічний суб'єкт до здійснення інвестиційної діяльності з метою досягнення певних еколого-економічних та інших цілей; інтерес до інвестиційної діяльності та способи його ініціювання, спонукання.

Схематично мотиваційна модель інвестиційного процесу подана на рис. 1.

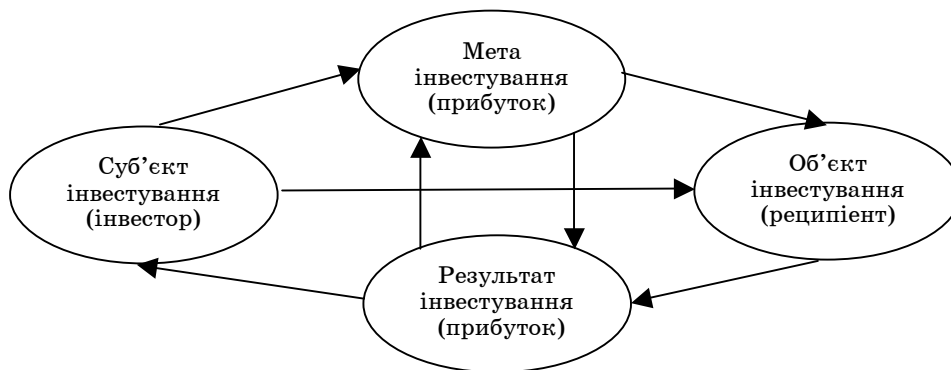

Рисунок 1 - Мотиваційна модель інвестиційного процесу

У сфері агро меліоративного землеробства суб'єктами інвестиційного процесу можуть бути як сама держава, так і сільськогосподарські підприємства, вітчизняні та іноземні інвестори, інвестиційні та венчурні фонди, недержавні пенсійні фонди, лізингові компанії, страхові компанії та інші юридичні та фізичні особи тощо.

Що стосується об'єктів інвестиційної діяльності, то до числа реципієнтів у меліоративному секторі можна віднести: сільськогосподарські підприємства, що діють на меліорованих угіддях; обласні водгоспи та управління осушувальних (зрошувальних) систем; альтернативні недержавні підприємства з експлуатації меліоративних систем за умови їх створення в найближчій перспективі для розвитку конкурентного середовища; статутні та нестатутні територіальні інтеграційні формування (об'єднання) всіх вищенаведених господарюючих суб'єктів господарювання (орендні підприємства, сільськогосподарські кооперативи, обслуговуючі кооперативи, асоціації, кластери тощо).

Згідно з концепцією сталого розвитку, яка передбачає економічне зростання, при якому ефективно розв'язуються найважливіші проблеми життєзабезпечення суспільства без виснаження, деградації та забруднення довкілля, у сфері раціонального природокористування в цілому та сфері аграрного та меліоративного природокористування зокрема, можна виділити економічні, екологічні та соціальні мотиви здійснення інвестиційної діяльності (рис. 2).

Слід зазначити, що в агро меліоративному секторі господарювання мотиви здійснення інвестиційної діяльності для вітчизняного та іноземного інвесторів суттєво відрізняються. У таблиці 1 наведені мотиви здійснення інвестицій вітчизняним та зарубіжним інвесторами.

Звичайно, інвестиційний процес розпочинається з мотивації інвестиційної діяльності. Основним мотивом такої діяльності є надлишок певних коштів у суб'єкта господарювання, якого не влаштовують відсотки за банківськими депозитами. Інвестор, що є власником цих

нагромаджень, прагне придбати на інвестиційному ринку фінансові активи або інвестиційні товари, тобто здійснити інвестиції.

Рисунок 2

Найпростішим і найуніверсальнішим є мотив отримання грошового доходу, в якому б вигляді він не виражався.

Важливу роль при прийнятті інвестиційних рішень відіграють особисті мотиви інвестора, до яких слід віднести: потребу бути на вершині ієрархії, прагнення до повної самостійності у прийнятті рішень, потребу в ризику, прагнення до розширення прав і відповідальності, потребу в лідерстві, в подоланні перешкод, прагнення підпорядковувати, прагнення до задоволення честолюбства, потребу бути корисним споживачам, досягнути високого соціально-економічного статусу у грі, прагнення до благодійництва, духовні, релігійні, культурні мотиви окремого інвестора тощо.

Таблиця 1 - Мотивація інвестиційного процесу підприємств сфери агромеліоративного землеробства

Мотиви здійснення інвестиційного процесу	
Вітчизняним інвестором	Іноземним інвестором
Отримання доходу	
1	Вигідне розміщення надлишкового власного капіталу
2	Вихід на нові зовнішні та внутрішні ринки збуту
3	Збереження й примноження власності
4	Захист заощаджень (за умови участі населення в інвестиційному проекті)
5	Забезпечення фінансової стабільності та економічної незалежності
6	Покращання ділового іміджу
7	Вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції
Отримання першочергового права на купівлю-продаж землі у разі зняття мораторію на проведення цих операцій	
8	Отримання прав на купівлю водогосподарських об'єктів
9	Політичні мотиви
10	Особисті мотиви
	11 Вигідне географічне розташування об'єктів інвестування
	12 Використання конкурентних переваг країни, таких, як низька вартість кваліфікованої робочої сили, енергетичних та природних ресурсів та ін.
	13 Обмеженість вкладання фінансових інвестиційних ресурсів на своїх ринках
	14 Посилення сфери впливу інвестора як в країні, так і на ринку продажу інвестованого товару

Крім того, мотиви здійснення інвестиційної діяльності можна поділити на раціональні, ірраціональні та емоційні. Раціональні мотиви – прибуток та економія, зниження ризику, зручність, якість, гарантіїне обслуговування. А ірраціональні мотиви неможливо пояснити з логічної точки зору, оскільки інвестор не повністю усвідомлює мотиви своєї поведінки і діє часто підсвідомо (прикладом ірраціональних мотивів інвестора можуть бути капіталовкладення в проекти суто екологічного спрямування, що не забезпечують повного відтворення вкладених коштів). Емоційні – особиста влада та вплив, пізнання та орієнтація на моду, бажання бути прийнятим у економічних колах та суспільстві, самоствердження.

Визначальний вплив на забезпечення сталого розвитку має інституціональний аспект реформування відносин власності щодо володіння природними ресурсами та їх правового регулювання. Стрижневим моментом такого реформування є приватизація. На думку А. Голуба та О. Струкової, саме вона може кардинально змінити мотивацію господарників (підприємств меліоративної галузі). Власник, який бажає передусім максимізувати свій прибуток у динаміці при мінімізації витрат, раціональним чином організуватиме процес експлуатації як земельних, так і водних ресурсів. Тільки власники земельних ресурсів здатні без особливих втрат з урахуванням довгострокової перспективи ефективно

використовувати природний об'єкт, який знаходиться у їхньому володінні та розпорядженні, оскільки постійне утримання його в продуктивному стані забезпечить максимум прибутку в майбутньому [2].

Крім того, при здійсненні інвестиційної діяльності в сфері меліоративного землеробства суттєву роль відіграє не лише мотиваційний інструментарій, а й екологічне стимулювання залучення фінансових ресурсів.

Екологічне стимулювання – комплекс заходів, спрямованих на раціональне використання природних (водних, земельних) ресурсів і охорону навколишнього природного середовища шляхом надання пільг, пов'язаних з оподаткуванням підприємств і громадян у разі реалізації ними заходів щодо раціонального природокористування; надання на пільгових умовах кредитів для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища; встановлення підвищеної норми амортизації основних виробничих природоохоронних фондів; звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища.

Пропонуються такі шляхи стимулювання залучення інвестицій у підприємства агро меліоративного землеробства:

1 У сфері вдосконалення законодавчої бази: правове забезпечення інвестиційної діяльності; вивчення питання щодо зняття мораторію на купівлю-продаж землі; правове забезпечення та регулювання створення альтернативних обслуговуючих підприємств з експлуатації меліоративної мережі.

2 У сфері кредитної політики: надання пільгових кредитів для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища; надання пільг за термінами кредитування, процентними ставками та обсягами кредитних ресурсів.

3 У сфері цінової політики: впровадження економічно обґрунтованих закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію; дотримання паритету цін на продукцію сільського господарства та промисловості; встановлення пільгових цін на енергоносії для сільськогосподарських споживачів.

4 У сфері фінансово-податкової політики: тимчасове звільнення інвесторів від сплати податків; запровадження територій пріоритетного розвитку; надання податкових пільг експортерам сільськогосподарської продукції; запровадження податкових пільг, що заохочують інвесторів у здійсненні природоохоронних заходів.

5 У сфері амортизаційної політики: встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих меліоративних фондів.

6 У сфері митно-тарифної політики: скасування ввізного мита на імпорт машин та устаткування меліоративного призначення; звільнення від вивізного мита сільськогосподарських підприємств-експортерів, що здійснюють свою діяльність на меліорованих землях; запровадження мита на імпорт сільськогосподарської продукції, що вирощується вітчизняними виробниками або в разі застосування демпінгових цін підприємствами-імпортерами.

7 У сфері дотування: надання державою дотацій сільськогосподарським виробникам для здійснення підприємницької діяльності в особливо ощадному екологічному режимі (наприклад, в умовах збереження первинних ландшафтів); виробникам, змушеним пригальмовувати свій розвиток заради збереження природних ландшафтів, що мають національне чи міжнародне значення (такими природними об'єктами, зокрема, можна вважати болота півночі України, що живлять її ріки); надання дотацій сільськогосподарським виробникам за умови

вирощення екологічно чистої продукції (без застосування гербіцидів, пестицидів та мінеральних добрив).

8 У сфері субсидування: надання державою субсидій як допомоги сільськогосподарським виробникам для покриття збитків при вирощенні сільськогосподарської продукції на меліорованих угіддях; надання субсидій для стимулювання експорту продукції.

9 У сфері ліцензування: надання дозволу державою для експорту сільськогосподарської продукції; стримування імпорту шляхом ліцензування.

10 У сфері квотування: надання кількісного дозволу для експорту сільськогосподарської продукції; кількісне обмеження ввезення сільськогосподарської продукції з метою запобігання зростанню її імпорту.

11 Інші стимули: надання премій, грантів, призив за поліпшення навколишнього природного середовища; запровадження штрафних санкцій за недотримання вимог природоохоронного законодавства.

Зважаючи на спадані тенденції обсягів бюджетного фінансування підприємств сфери агро меліоративного землеробства, назріла нагальна потреба у залученні зовнішніх інвестиційних ресурсів для відновлення статусу меліорованих земель як страхового фонду держави. Для акумулювання необхідного обсягу фінансових ресурсів перш за все доцільно було б сформулювати мотиваційний та стимулювальний інструментарій залучення цих коштів для різних інвесторів. Виходячи з вищенаведеного, можна зробити висновок, що на сьогоднішньому етапі розвитку при здійсненні інвестиційної діяльності в сфері агро меліоративного землеробства, формуванні мотивів та стимулів залучення інвестицій визначальну роль відіграє держава.

SUMMARY

The article tells us about the main problems of the function and development of agromeliorative landfarming. Particularly authors points out the attention on reducing of budget financing amount's of enterprises this sector and the necessity of involving of additional investments and financing resources.

It is viewed the notion of motivation of investing activity and graphically motivation model of investment process is shown. The main subjects and objects of investment process of meliorative sector of watermanagement complex is work out in detail. The classification of motives of the investing activity making in sphere of agromeliorative farming is proposed. Their motives can be divided into economical, ecological and social motives and motives of making investing activity of native and foreign investors.

The term of motivation of ecological investing activity tight connects with the notion of stimulation of the ecological investing activity. The stimulation's measures of enlisting of the investments in the enterprises of agromeliorative landfarming is proposed.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабміндра Д. Земля потребує охорони // Урядовий кур'єр. – 2005. - №141. – С.9.
2. Хвесик М.А., Голян В.А., Хвесик Ю.М. Інституціональне середовище сталого водокористування в умовах ринкових відносин: національні та регіональні виміри: Монографія. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. – 180 с.
3. Крученик В. Підходи до управління меліоративними системами в умовах реформування АПК // Водне господарство України. – 2002. - №3-4. – С.10. – 13.
4. Олександренко М. Держводгосп закликає зберігати створений потенціал // Урядовий кур'єр. – 2005. - №144. – С. 5.
5. Хвесик М.А., Рижова К.І. Еколого-економічні проблеми використання водних ресурсів у агропромисловому комплексі // Вісник НУВГП. – 2004. - №4 (28). - С. 343-350.
6. Левун О.І. Сучасні проблеми розвитку водогосподарсько – меліоративного комплексу України // Вісник НУВГП. – 2005. – С. 113 – 119.
7. Економічна енциклопедія: У трьох томах./ Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
8. Гайдуцький А.П. Мотиваційні чинники міжнародних інвестиційних процесів // Фінанси України. – 2004. - №12. – С. 50 – 57
9. Екологічне управління: Підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявська та ін.- К.: Либідь, 2004. – 432 с.

Надійшла до редакції 16 листопада 2005 р.